

VISKOLCZ NOÉMI

Házassági stratégiák az Esterházy családban: egy meghiúsult leánykérés 1693-ban¹

Marriage strategies in the Esterházy family: a failed proposal in 1693

Prince Pál Esterházy (1635–1713), the palatine of the Kingdom of Hungary, was one of the richest men in the country at the end of the 17th century. From his two marriages he had 25 children, four of whom married: Mihály, Gábor, Terézia and József. The father was very conscious of planning his children's careers, their share of the inheritance and their marriage, motivated by three things: keeping and increasing the wealth and enhance the reputation of the Esterházy family. Marrying into the imperial aristocracy was not easy, as the old noble families of the Habsburg monarchy formed a closed elite, while Hungarian aristocrats were not keen on bringing in foreign spouses. The prince therefore chose his sister's granddaughter, the wealthy Julianna Drugeth Homonnai, to marry his son, Gábor. Based on the documents preserved in the princely archives, the study describes the favourable reception of Pál Esterházy's plan in the family, and then its failure, during the course of 1692–1693. The young girl was eventually married in 1693 to Count Miklós Pálffy, who had a considerable network of contacts and influence in Vienna. The failed marriage was followed by a rapid change of strategy on the part of Pál Esterházy: he renounced the idea of gaining wealth through marriage. Instead, he married all three of his sons to Austrian and Italian noblewomen of lower rank and less wealth (Tizzone Biandrata, Abensberg-Traun, Gilleis zu Theras und Sonnenberg). In this way he established his family's place in the imperial aristocracy and the Habsburg Empire.

Az alábbi közlés forrásanyaga a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Esterházy hercegi levéltárában található. A Repositorium című állag harmadik egységében gyűjtötték össze a hercegi ág házasságokra vonatkozó iratait, ezen belül az F fasciculusban az Esterházy Gábor kudarcba fulladt házasságát illető dokumentumokat,² amelyek érdekes bepillantást nyújtanak az ország meghatározó családjának házassági stratégiájába.

Esterházy Pál (1635–1713) a Magyar Királyság nádora és egyben egyik leggazdagabb személye volt a 17. század végén. Első felesége, Esterházy Orsolya 1682-ben bekövetkezett halála után az udvarában nevelkedő gyámleányát, Thököly Évát vette feleségül. A két házasságból 1655 és 1693 között 25 gyermek született.³ De nemcsak a család gyarapodása figyelemreméltó, hanem az ingatlan és ingó vagyonáé is. Esterházy Pál számos táblázatos kimutatást készített a tulajdoni helyzetéről, gondosan rögzítve a birtokok vételét és eladását. 1688-ban

a 16 uradalom értékét 2 790 000 forintra becsülte, 1691-re mindez megduplázódott, a 32 uradalom 5 669 000 forintot ért, 1693-ban a 35 uradalmat 7 600 000 forintra tartotta a herceg.⁴ Ennek az óriási vagyonnak a sorsát nem bírta a véletlenre, rendkívül tudatosan tervezte a gyermekei karrierjét és ennek megfelelően az örökségben való részesedésüket. A legfőbb elve a vagyon szétaprózódásának megakadályozása volt: „az Esterhás familia mindenkor méltóságos, s hatalmas, és előkelő lészen Magyarországon; Isten dicséretére szép fundációkat tehet a jövedelemből, hazájának is jobban s alkalmaztosabban szolgálhat, s familiáját is fölemelheti; de ha egyszer a divisióra fakad, mint az árvíz eloszlik s elapad”.⁵

A két házasságból származó 17 fia közül 1692-re már csak hat volt életben: Miklós, Mihály, Gábor, Ádám, József és Zsigmond. Mivel az elsőszülött Esterházy Miklóst (1655–1695) akarata ellenére egyházi pályára terelte – 1691-ben nevezték ki tinini püspöknek –, így a vagyoni és házassági tervek őt

1 A kutatást *Levelek, könyvek, kincsek: Esterházy Pál barokk udvarának emlékei* címmel (azonosító: 132770) az NKFI-OTKA támogatja. A kutatócsoport tagjai: Monok István, Kiss Erika, Király Péter, Zvara Edina, Viskolcz Noémi.

2 HU-MNL-OL-P 108-3.-F-(50–54.) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Esterházy család hercegi ága, Repositorium]

3 A 25 gyermek életrajzi adataikkal: Esterházy Pál és Esterházy Orsolya levelezése. Sajtó alá rend. Viskolcz Noémi, Zvara Edina, Király Péter, Kiss Erika. (Esterhazyana) Bp. 2021. 321–322.; Esterházy Pál és Thököly Éva iratai I: Levelezés. Sajtó alá rend. Viskolcz Noémi, Zvara Edina, Király Péter, Kiss Erika. (Esterhazyana) Bp. 2022. 327.

4 Vera Zimányi: Die Hofhaltung und Lebensweise der Esterházy im 17. Jahrhundert. In: Adelige Hofhaltung im österreichisch-ungarischen Grenzraum. Vom Ende des 16. bis zum Anfang des 19. Jahrhunderts. Symposium im Rahmen der „Schlaininger Gespräche“ 1995. Hg. von Rudolf Kropf. (Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland) Eisenstadt 1997. 261–262. és 273–275.; J. Újváry Zsuzsanna: Az Esterházy család birtokpolitikája, különös tekintettel Esterházy Pálra. In: Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás, egy 17. századi arisztokrata-életpálya a politika és a művészet határvidekén. Szerk. Ács Pál, Buzási Enikő közreműk. Bp. 2015. 87–88.

5 Gróf Eszterházy Pál 1678. évi végrendelete. Közli Merényi Lajos. Történelmi Tár 12. (1911) 610.

nem érintették.⁶ Hasonló sors jutott a szervitáknál novíciusi idejét töltő Esterházy Ádámnak (1680–1720), akit 1698-ban szenteltek fel és haláláig szerzetesként élt az apja által emeltetett fraknóváraljai kolostorban.⁷ Mihály (1671–1721) és Gábor (1673–1704) a bécsi egyetemen végzett tanulmányait követően 1691 végén a párizsi lovagi akadémiára iratkoztak be unokatestvérükkel, Esterházy Antallal együtt, s apjuk szándéka szerint 1692–1693-ban egy európai körútra, Kavaliers-tourra indultak volna.⁸ A nádor második feleségtől, Thököly Évától származó József (1687–1721) öt éves múlt, Zsigmond (1692–1693) pedig csecsemő volt, 1692 végén mindketten szüleik mellett nevelkedtek, Zsigmond nem sokkal később egyébként elhunyt.⁹

Az Esterházy-vagyon várományosai így Mihály, Gábor és József voltak, akiknek részére az apa az 1689-es végrendeletében az 1687. évi hitbizományi törvény által biztosított lehetőségek által három majorátust hozott létre:

- az elsőt Mihálynak, ebbe a következők vagyonelemek tartoztak: a fraknói, kismartoni, lánzséri, lakompaki, lékai keresztúri, kaboldi, kapuvári, feketevári, köpcsenyi, hartensteini uradalmak, emellett a bécsi, pozsonyi és soproni házak, valamint a tábori kis kastély és gálasháza kúria a tartozékaival. Ezenkívül Mihálynak kell minden adósságot viselnie és törlesztenie;
- a második hitbizomány Gábornak: az alsólendvai, nempti, csobánci, hegyesdi, tatai, simontornyai, tamási, ozorai, koppányi, kaposvári uradalmakat kapta a budai, pesti és székesfehérvári házakkal és minden egyéb tartozékokkal együtt.
- a harmadik hitbizomány a legkisebb fiának, a Thököly Évától született Józsefnek járt: az árvai, litavai, éleskői, lévai, véglesi, szádvári és sztreccsényi várat és birtokokat összpontosította ebben az apa. Ebbe a majorátusba jórészt olyan jószágok kerültek, amelyeket újonnan vett Esterházy Pál.¹⁰

A vagyon elrendezésével és az öröklési rend megállapításával egyidőben, amikor Mihály és Gábor a nagykorúság felé közelített, a nyughatatlan apa már házassági terveket szőtt és a megfelelő menyasszonyt kereste fiainak. Utóbbi számára 1692 novemberében ki is szemelt egy lányt, és ehhez nem kellett messzire mennie, hiszen a jelölt, Homonnai Drugeth Julianna (1680–1726) az Esterházy családhoz tartozott, Esterházy Pál húgának, Máriának volt az unokája.

Esterházy Mária és Homonnai Drugeth György 1652-ben kötött házasságából öt gyermek született: István (1653–?), Bálint (1656–1691), János (1660–1682), Zsigmond (1657–1684) és

Krisztina (1655–1691).¹¹ Zsigmond 1677-ben Keglevich Teréziát vette nőül, aki öt lánynak adott életet, másodikként 1680-ban Juliannának.¹² Miután a Homonnai Drugeth családban nem születtek fiúutódok és Bálint elhunytával 1691-ben kihalt a fiúág, a tetszetős vagyon kisebb részben Krisztina gyermekeinek, nagyobb részben Zsigmond lányainak jutott, akik közül 1692-ben Julianna volt a legidősebb.¹³ A hosszú történeti múltra visszatekintő Drugethek a Magyar Királyság északkeleti részében bírtak nagy birtokokat, Ungvár, Homonna, Csicsvár, Terebes központokkal.¹⁴ A homonnai uradalom értékét 1690-ben 116 000 forintba becsülték.¹⁵

Az 1684-ben megözvegyült Keglevich Terézia grófnő a távolból is jó viszonyt ápolt férje befolyásos nagybátyjával, Esterházy Pállal, és sokszor kikérte tanácsát vagy igényelte a segítségét.¹⁶ Így például a férje halála után a leányág örökösödési joga megerősítésében várta a támogatását. Homonnai Drugeth Zsigmond hirtelen halála megrendítette az asszony és gyermekei helyzetét, s bár – ahogy egy levelében megfogalmazta – a férje III. Ferdinándtól nyert már egy adománylevelet, amely a fiág kihalása esetén 100 000 forint értékű jószág öröklését biztosította a leányainak, mégis szükségesnek látta Esterházy Pál fellépését.¹⁷ 1688-ban Juliannát érintő terveiről is tájékoztatta a herceget, hogy szeretné egy bécsi kolostorba küldeni „tanulás és német szó kedvéért”.¹⁸ Hogy ez pontosan mikor történt meg, nincsenek rá adatok, de 1692 végén már a bécsi orsolyitáknál látjuk a kislányt. Az oktatásra nagy hangsúlyt helyező kora újkori női rend III. Ferdinánd özvegye, Gonzaga Eleonóra hívására telepedett meg Bécsben, ahol az 1670-es évekre felépült a templomuk és kolostoruk a Johannesgassén. Az előkelő világi lányok számára működtetett nevelőintézetük nagy népszerűségnek örvendett.¹⁹ Egyébként Julianna húgát, Borbálát, az 1676-tól Pozsonyban is tevékenykedő orsolyitákhoz adta az édesanyja.²⁰

11 Homonnai Drugeth György és Esterházy Mária lakodalma. Sempte, 1652. ápr. 28. Keresztvíztől a sírkeresztig. Családi eseményekre szóló meghívólevelek Kassa város levéltárában (1550–1700). Kiad. Hanák Béla – Szabó András Péter. 2. kötet. Bp. 2021. 924–926.

12 Keglevich Terézia naplója szerint a következő gyermekek születtek: Rosina (1679–1681), Julianna (1680–1726), Zsuzsanna (1681–1684), Borbála (1682–?) és Klára (1684–?). *Haraszthy Miklós*: Adatok a Drugeth-Homonnay grófi család nemzedékrendjéhez. Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez 2. (1896) 1. sz. 168–170.

13 Az öröklésről: Forgách András és Homonna Drugeth Krisztina lakodalma. Keresztvíztől a sírkeresztig i. m. 2. kötet. 1059–1060.

14 A család történetéhez: *Borbély Zoltán*: A Homonnai Drugethek Felső-Magyarországon a 17. század első évtizedeiben. PhD-disszertáció. Eger 2015. 75–89.

15 *Molnár István*: A homonnai várkastély. Adalékok Zemplén-Vármegye történetéhez 19. (1913) 17.

16 Keglevich Terézia levelei Esterházy Pálnak, HU-MNL-OL-P 125-(2653–2660). [Esterházy Pál].

17 Keglevich Terézia Esterházy Pálnak, Ungvár 1684. máj. 9. HU-MNL-OL-P 125-2653.

18 Keglevich Terézia Esterházy Pálnak, Lőcse, 1688. máj. 29. HU-MNL-OL-P 125-2657.

19 *Ulrike Denk*: Schulwesen und Universität. In: Die frühneuzeitliche Residenz (16. bis 18. Jahrhundert). Hg. von Karl Vocelka – Anita Traninger. (Wien. Geschichte einer Stadt, 2.). Wien–Köln–Weimar 2003. 386.

20 *Mészáros Kálmán*: Egy főrebilis lánya is lehet jó parti. Esterházy Pál nádor terve fia kiházasítására 1706-ban. Turul 91. (2018) 97.

6 *Viskolcz Noémi*: Az öntörvényű palatinusné: Thököly Éva (1659–1716). (Akadémiai doktori értekezés). Miskolc 2022 105–108.

7 *Viskolcz N.*: Az öntörvényű palatinusné i. m. 118–119.

8 *Viskolcz Noémi*: Papi szeminariumok és Ritterakadémiák. Esterházy Pál gyermekeinek iskolába járása (1665–1705). In: Nemesi oktatás és elitképzés a kora újkori Magyar Királyságban. Szerk. Kőkényesi Zsolt. Bp. 2022. 162–165.

9 *Viskolcz N.*: Az öntörvényű palatinusné i. m. 122.

10 Esterházy Pál végrendelete, Kismarton, 1689. febr. 12. HU-MNL-OL-P 108-4.-G-59.; A hitbizományi törvényről: *Peres Zsuzsanna*: A családi hitbizományok megjelenése Magyarországon. H. n. 2014. 41–46.; *Viskolcz N.*: Az öntörvényű palatinusné i. m. 132–133.

A völegényjelölt Esterházy Gábor fényes pályafutás előtt állt. Tanulmányait a soproni jezsuita kollégiumban és a bécsi egyetemen végezte, ahol a baccalaureusi fokozatig jutott. 1690-ben Augsburgban Mihály bátyjával együtt birodalmi lovaggá ütötték. 1689-ben Fejér vármegye főispánjává (erről 1691-ben lemondott), 1691-ben pedig az egyesült Zala és Somogy vármegyék főispánjává nevezték ki, s ahogy már említettem, 1692-ben Pármában tanult, édesapja a távollétében s talán a tudta nélkül szervezte a házasságát.²¹

Esterházy Pál szándékát, miszerint Gábor fia és Homonnai Drugeth Julianna keljenek egybe, unokaöccse, Nádasdy László sátoraljaújhelyi pálos vikárius közvetítette Keglevich Teréziának 1692 novemberében: „az elmúlt héten itt nálom lévén gróf Homonnai Asszonyom, Hercegségedtől reám bízott parancsolatjának eleget akarván tenni, Hercegséged Gábor fiának Julianna kisasszonyt megkeremtem”.²² A grófnő ugyan a lánya fiatal kora miatt húzódozott, de nem volt elutasító. Nádasdy egyúttal arra is figyelmeztette Esterházyt, hogy a lány iránt többen érdeklődnek, ezért minél hamarabb menjen végbe az eljegyzés. Néhány héttel később újabb levélben sürgette a herceget, hogy személyesen írjon Homonnainénak és erősítse meg a fia házassági ajánlatát.²³ Mindez hamarosan megtörténhetett, mert az asszony 1693. január elsején már válaszolt is Esterháznak, hogy „Juliánka árva leányom Hercegséged szerelmes fiával egyben való köteleztetése iránt jelentett Hercegséged akaratját értettem. Kiben is nemhogy ellentartó volnék, de sőt inkább, valamint említett sógor uram által Hercegségednek alázatosan repraesentáltattam, nagy szerencsémnek tartom, hogy valamint mindekben, úgy ebben is Hercegséged fejedelmi parancsolatának szokott alázatossággal engedelmeskedhetem”.²⁴ Bár Keglevich Terézia nem nyilatkozott arról, hogy a lánya kezéért cserében mit kíván, Nádasdy László ezt is kipuhította: a család adósságai kiegyenlítését és Esterházy Gábor számára Zemplén vármegye főispánságát. Nádasdy azt is megemlítette a levelében, hogy a leánykérők között van Pálffy Károly fia és egy erdélyi fiatalember is, de mindkettőt elutasították Julianna éretlenségére hivatkozva.²⁵ Esterházy Pál az igenlő válasz tudatában a szoros rokoni kapcsolat miatt szükséges pápai diszpenzációról is gondoskodott, amely 1693. február 4-i dátummal érkezett meg Rómából és néhány nappal később Kollonich Lipót bíboros, kalocsai érsek is jóváhagyta.²⁶

21 Viskolcz N.: Az öntörvényű palatinusné i. m. 116–117.

22 Nádasdy László Esterházy Pálnak, Sátoraljaújhely, 1692. nov. 16. HU-MNL-OL-P 125-3285. Nádasdy Lászlóhoz: *Takáts Endre*: Gr. Nádasdy László csanádi püspök (1662–1729). Szeged 1943., *Bojtos Anita*: A pálos rend XVII. századi története, különös tekintettel a rend szellemiségére. PhD-diszertáció. Bp. 2018. 312–313.

23 Nádasdy László Esterházy Pálnak, Sátoraljaújhely, 1692. dec. 8. HU-MNL-OL-P 125-3286.

24 Keglevich Terézia Esterházy Pálnak, Homonna, 1693. jan. 1. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

25 Nádasdy László Esterházy Pálnak, Sátoraljaújhely, 1693. jan. 4. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

26 A diszpenzáció megszerzéséről Klobusiczky János Esterházy Pálnak, Róma, 1693. jan. 17. HU-MNL-OL-P 125-2731.; diszpenzáció Esterházy Gábor és Homonnai Drugeth Julianna számára, Róma, 1693. febr. 4. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-50.; Kollonich Lipót jóváhagyása, Bécs, 1693. febr. 10. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-51.

Minden úgy alakult tehát, ahogy a herceg eltervezte, ám 1693 februárjában egy váratlan esemény nyomán egy vígjátéki elemeket sem nélkülöző történet bontakozott ki, amely Bécs udvaraiban és utcáin játszódva egészen I. Lipót császár színe elé jutott. A farsangi időszak végén Homonnai Drugeth Juliannát meghívták Maximilian Adam von Waldstein (1627–1706) gróf, császári kamarás házába egy mulatságra. Ott Waldstein felesége, Pálffy Mária Eleonóra (1651–699) grófnő összeismertette az unokaöccsével, Pálffy Miklóssal (1671–1706). A fiatalember olyan jó benyomást tett Juliannára, hogy ott rögtön elígérkeztek egymásnak, sőt, gyűrűt is váltottak. Bár ez utóbbiban azért nem volt teljesen biztos Benyovszky Mátyás, Esterházy familiárisa és titkára, aki kétségbe esve számolt be urának a fordulatról.²⁷

A vetélytárs Pálffyak a Magyar Királyság arisztokráciájának jeles családja voltak, a magyarországi mellett kiterjedt alsó-ausztriai birtokokkal is rendelkeztek, s mivel generációk óta a Habsburg birodalmi arisztokrácia tagjaival házasodtak, udvari pozícióik erősek, bécsi kapcsolathálózatuk kiterjedt volt.²⁸ Pálffy Miklós – Pálffy Pál nádor unokája, Pálffy János Károly (1645–1694) császári kamarás és ezredes fia – tehát magabiztosan pályázhatott Homonnai Drugeth Julianna kezére. Benyovszky szerint az általa „familia Mercuriana”-nak (ezzel feltehetőleg a római istenre, Merkúrra, a tolvajok védelmezőjére és ezáltal a „lopás”-ra utalt), nevezett Pálffyak csalárdul jártak el, amikor kihozták a lányt a kolostorból és hízelkedéssel rávették a házasságra. Tudtak ugyanis az Esterházyak már elnyert házassági engedélyéről és ezért egész Bécsben elterjesztették a gyors gyűrűváltást, „hogy híre nagy legyen és Hercegséged annyival inkább kívánjon kiállani belőle”.²⁹ A cselszövésbe a Pálffyak a jezsuitákat és az apácákat is bevonták, hiszen az orsolyiták támogatása nélkül nem is sikerülhetett volna az akció. Benyovszky azonnal felkereste Kollonich Lipót kalocsai érseket és bíborost, aki házassági ügyekben különösen szívesen intézkedett az egyháza részéről, de ő csak annyit tudott tanácsolni, hogy bízzák a lányra a döntést: „matrimonia debeat esse libera, se apja, se anyja, sem az Pápa nem cogálhatja, ha kedve nincs valakihez menni férjhez”.³⁰

A számításában csalatkozó Esterházy mozgásba hozta a gépezetét Bécsben. Benyovszky Mátyás azonnal levelet írt Theodor Althet von Strattmann udvari kancellárnak, Jáklin Balázs magyar kancellárnak, valamint a jelentősebb befolyással bíró egyházi személyeknek, így a Ernst von Trautson bécsi püspöknek, Széchényi György esztergomi érseknek, Kollonich Lipótnak, valamint Seraphin atyának, a bécsi szerviták priorjának, s többüknél személyes kihallgatáson is járt.

27 Benyovszky Mátyás Esterházy Pálnak, Bécs, 1693. febr. 16. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53. Benyovszky Mátyáshoz: *Iványi Emma*: Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai III. Hatóság- és hivataltörténet 10.) Bp. 1991. 366–376.

28 *Jedlicska Pál*: Eredeti részletek gróf Pálffy-család okmánytárához 1401–1653 s gróf Pálffyak életrajzi vázlatai. Bp. 1910. 507–508.

29 Benyovszky Mátyás Esterházy Pálnak, Bécs, 1693. febr. 16. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

30 Benyovszky Mátyás Esterházy Pálnak, Bécs, 1693. febr. 16. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

Az ügy rövid idő alatt eljutott I. Lipót magyar királyig. Homonnán Nádasdy László igyekezte az eseményeket csak távolról követő és ide-oda kapkodó anyát győzködni. Keglevich Terézia szintén kérvényeket intézett a már említett méltóságoknak, hogy az Esterháznak adott szavának érvényt szerezzen.³¹

A herceg elképzelése az volt, hogy bécsi udvari és egyházi kapcsolatai felhasználásával az apácákat és Juliannát nyomás alá helyezi és a lánnyal visszavonhatja a Pálffy Miklósnak tett ígéretét. A bécsi püspök azonban nem akart az orsolyitákkal konfliktusba kerülni, Kollonich érsek és mások is azt a véleményt képviselték, hogy ha a lány a Pálffy fiút választotta, bele kell nyugodni. A beletörődés azonban nem tartozott Esterházy Pál erényei közé, és a következőkben Juliannának a kolostorból való kivételét fontolgatta. Ugyanis, ha sikerül Kismartonba vinnie, ott a rokonság és az oda érkező anyja segítségével rábírhatták volna a fogadalma megmásítására és az Esterházy Gáborral való házasságra. 1693. február 19-én tehát Kerekes János, Keglevich Terézia familiárisa, az anya írásbeli felhatalmazással a kezében és Esterházy embereinek a kíséretében az orsolyita kolostorhoz vonult és kikérte a lányt. Az apátnő, miközben mindent megígért, ügyesen húzta az időt és értesítette a Pálffyakat. Miklós édesanyjával, Sidonie Agnes von und zu Liechtenstein hercegnővel szaladt a helyszínre – a mama egyenesen az ágyból pattanhatott ki, mert még hálóruhát viselt Benyovszky állítása szerint –, hogy útját állja a „leányrablóknak”, s valóban sikerült is megakadályozni Julianna elvitelét.³²

A botrány híre addigra már bejárta Bécset. Az uralkodó a bécsi püspökre bízta annak kivizsgálását, hogy Homonnai Drugeth Juliannának kihez húz a szíve. Az udvariak és az egyháziak egyöntetű véleménye az volt, hogy az édesanyja vigye haza a kisasszonyt, s szabadon döntsék el, hogy Julianna kivel szeretne házasodni.³³ Végül Benyovszky Mátyás is azt tanácsolta Esterházy Pálnak, hogy a legjobb megoldás, ha a grófnő magához veszi a lányát, azaz nem megszöktetik, mert ez nagyon rossz fényt vetne az Esterházyakra, a herceg becsülete szerinte így is csorbát szenvedett.³⁴ Keglevich Terézia levélben magyarázkodott a történetek miatt, betegségére hivatkozott, hogy nem tudott hathatósan intézkedni. Azt írta Esterházy-nak, hogy „igen törődöm még most is, nagy bágyodtságomban, hogy az apácák leányommal akaratom ellen úgy bánnak és akaratom ellen felültették, még annál inkább is búsulok, hogy meghitt szolgálóm gyanóságban ejtette magát, noha, ha instrukciójához tartotta volna magát”,³⁵ de elképzelhető, hogy titokban örült annak, hogy a lánya nem a közeli rokonához megy feleségül.

31 Nádasdy László Esterházy Pálnak, Homonna, 1693. márc. 8. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

32 Benyovszky Mátyás Esterházy Pálnak, Bécs, 1693. febr. 20. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

33 Benyovszky Mátyás Esterházy Pálnak, Bécs, 1693. febr. 21. és Jaklin Balázs Esterházy Pálnak, 1693. febr. 28. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

34 Benyovszky Mátyás Esterházy Pálnak, Bécs, 1693. febr. 26. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

35 Keglevich Terézia Esterházy Pálnak, Homonna, 1693. márc. 7. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

Esterházy Pál 1693. március 25-i Keglevich Teréziának szóló levelében a megvesztegetett orsolyitáknak és a grófnő ügyefogyott szolgálójának, Kerekes Jánosnak tudta be az „elidegenedést” és ezzel a kézfogó meghiúsulását. Nem leplezte haragját az anyával szemben sem, hogy engedetlen lányát hagyta maga dönteni, holott ő még úgy tanulta, hogy „az leányzókat szüleitől köllössék előbb is kérni”.³⁶ Ugyanekkor Nádasdy Lászlónak is leszögezte, hogy „immár a jó kisasszony menjen ahhoz, akihez akarja, mivel sem édes anyjával, sem öreg atyjafiaival nem gondolt... Bizony megvallom, nem kevésé sajnálom, hogy kívánván az méltóságos Homonnai háznak szolgálnom ezen házassággal, némely gonosz emberektől így ludificáltattam, azonban én is másképpen gondolkodtam fiam házasságáról.”³⁷ Rövidesen valóban találtak új menyasszonyt Esterházy Gábornak: Margaretha Christina von Abensberg-Traun Alsó-Ausztria egyik ismert nemesi családjából származott, édesapja, Otto Ehrenreich von Abensberg-Traun a tartomány marsallja volt. Az eljegyzésre 1693 októberében került sor, majd a menyegzőt Esterházy Mihályéval egy napon, 1694. május 24-én tartották Bécsben.³⁸ Mihály az olasz származású Anna Margherita Tizzone Biandratával kötött házasságot.³⁹ Ez utóbbi szertartást Kollonich Lipót végezte a Hofburg udvari kápolnájában a császári pár jelenlétében. A magas kegy megnyilvánulása annak volt köszönhető, hogy a menyasszony az uralkodó harmadik feleségének, Pfalz-Neuburgi Eleonóra Magdolnának volt az udvarhölgye. Homonnai Drugeth Juliannát két hónappal később, 1693. május 17-én a bécsi Szent István-székesegyházban adták össze szíve választottjával, Pálffy Miklóssal.⁴⁰

*

Esterházy Pált mind az öröksége felosztásában, mind a gyermekei házasságának megtervezésében két dolog vezérelte: a vagyon egyben tartása és növelése, s az Esterházy *familia* hírnevének, becsületének gyarapítása. Beszédes adat, hogy a két házasságából származó 25 gyermeke közül összesen négyen alapíthattak családot: Mihály, Gábor, Terézia és József. A birodalmi arisztokráciába való beházasodás nem volt egyszerű, hiszen a Habsburg monarchia régi előkelő családjai általában egymás között házasodtak és egy zárt elit réteget képeztek. Legalább négy-nyolc generációra visszamenőleg kellett az ősoket felmutatni, ezzel az új arisztokrácia betagozódását igyekeztek akadályozni. A házasságokat komoly szerződésekkel bástyázták körül, pontosan meghatározva a lányok hozományát, jegyajándékát és özvegyi vagyoni jogait.⁴¹ Ugyanakkor a magyar arisztokraták sem szívesen hoztak

36 Esterházy Pál Keglevich Teréziának, Kismarton, 1693. márc. 25. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

37 Esterházy Pál Nádasdy Lászlónak, Kismarton, 1693. márc. 25. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.

38 *Viskolcz N.*: Az öntörvényű palatinusné i. m. 117.

39 A bécsi Udvari Kápolna anyakönyve, Hofburgpfarre Tauf-, Trauungsbuch 1673–1712, f. 137. Esterházy Pál olasz rokonsága *Iványi E.*: Esterházy Pál i. m. 417.

40 A bécsi Szent István székesegyház anyakönyve. Trauungsbuch St. Stephan Wien 1691–1693. f. 378.

41 *Martin Scheutz*: Die Elite der hochadeligen Elite. Sozialgeschichtliche Rahmenbedingungen der obersten Hofämter am Wiener Kaiserhof im 18. Jahrhundert. In: Adel im 18. Jahrhundert. Umrissen einer sozialen Gruppe

1. kép - Esterházy Mihály (1671–1721) egykorú portréja (Esterházy Privatstiftung)

külföldi házastársat.⁴² Esterházy Pál maga is tudatában volt az elvárásoknak és a szokásjogoknak és elsősorban a Magyar Királyság mágnáscsaládjai között keresgélt olyan jelöltet, aki a hozományával az Esterházyak vagyonát növeli. Ennek érdekében még a rokonfrigytől sem riadt volna vissza.

A meghíúsult házasságot gyors stratégiaaváltás követte: Esterházy Pál lemondott a házasság révén való vagyoni gyarapodásról és három fiának alacsonyabb rangú és csekélyebb vagyonú osztrák és olasz származású lányokat választott (Tizzone Biandrata, Abensberg-Traun, Gilleis zu Theras und Sonnenberg), egyedül lánya, Terézia házasodott magyar főrenddel, Erdődy Györggyel. De hogy a Homonnai

in der Krise. Hg. von Gerhard Ammerer - Elisabeth Lobenwein - Martin Scheutz. Innsbruck-Wien 2015. 158-159.

42 *Koltai András*: Magyar főrendek külföldi feleségei a 16-17. században. In: Mindennapi választások. Tanulmányok Péter Katalin 70. születésnapjára. (CD-ROM). Szerk. Erdélyi Gabriella - Tusor Péter. Bp. 2007. 313-314.

Drugeth-örökség még sokáig nem ment ki Esterházy Pál fejéből, azt az is bizonyítja, hogy 1706-ban József fiának Bercsényi Zsuzsannát szerette volna megkérni, aki édesanyja, Homonnai Drugeth Krisztina második házasságából született és ő volt a nagy vagyon másik várományosa. A nádornak ez a terve sem realizálódott, hiszen a lány édesapja Bercsényi Miklós kuruc főgenerális volt, s a politikai ellentétek felülírták a dinasztikus szándékokat.⁴³ Esterházy József 1709-ben egy osztrák bárónőt, Maria Octavia Gilleis zu Theras und Sonnenberget vette feleségül.⁴⁴ Esterházy Pál ezekkel a házasságokkal megalapozta familiájának a birodalmi arisztokráciába való sikeres betagozódását. Bár hozzá kell tenni, hogy a gondos tervezés során aligha láthatta előre, hogy az első házasságából származó nős fiainak nem születnek fiúutódai. A hercegi ág a Thököly Évával közös fiának, Esterházy Józsefnek köszönhette a fennmaradását.

*

Az alábbiakban Benyovszky Mátyás Esterházy Pálnak írt négy levelét adom közre, a mai helyesírási és központozási normát tartva szem előtt: a magánhangzók hosszúságát és rövidségét a mai nyelvi normákhoz igazítottam, az archaikus és tájnyelvi alakokat, ejtési sajátosságokat, ahol lehetett, megtartottam, a személy- és helyneveket betűhíven közlöm, a hiányzó központozást szükség szerint pótoltam.

1. *Benyovszky Mátyás Esterházy Pálnak, Bécs, 1693. február 16. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.*

Méltóságos Herceg, kegyelmes Uram!

Ideérkezvén, hogy az Cardinált⁴⁵ jobban tudhassam informálnom, Cancellarius Uramhoz⁴⁶ mentem legelőször is, azhol kitanultam az egész casust, hogy és mikint történt. Tudniillik az utolsó farsáng napjaiban, azután, hogy Hercegséged innen lement volna, az kisasszonyt⁴⁷ kicsalták gróf Volstein⁴⁸ házához, akinek Palfi asszony⁴⁹ felesége vagyon (ám maga is szépen ment férjhez, kire az Cardinal is tett ilyen reflexiót), ott lévén az kisasszony, Palfi Carol fia⁵⁰ is ott volt, inter caetera tudakozván az kisasszonytól, minek utána nyájasságban adták volna és ösmeretségben magokat, hogy ha adott-e szót valakinek? és ha szabad személye (egy jezsuita jelenlétében s talán mások is voltak ottan), kire felelte a kisasszony, hogy nem adott szót senkinek, és hogy szabad személy, továbbá, ha szeretné-e ezt az urfiat? tudakoztak tőle, s felelte volna, hogy úgy, és így

43 *Mészáros K.*: Egy főrebellei i. m. 96-98.

44 *Viskolcz N.*: Az öntörvényű palatinusné i. m. 126-127.

45 Kollonich Lipót (1631-1707) gróf, 1688-tól bíboros, 1691-től kalocsai érsek.

46 Theodor Althet von Strattmann (1637-1693) gróf, 1683-tól udvari cancellár.

47 Homonnai Drugeth Julianna (1680-?) grófnő, Homonnai Drugeth Zsigmond és Keglevich Terézia lánya.

48 Maximilian Adam von Waldstein (1627-1706) gróf, császári kamarás.

49 Pálffy Mária Eleonóra (1651-699) grófnő, Pálffy Miklós és Maria Eleonora Harrach lánya, 1672-ben házasodott össze Maximilian Adam von Waldsteinnal.

50 Pálffy János Károly (1645-1694) gróf, ezredes, diplomata, fia Pálffy Miklós József (1671-1706).

adtak volna szót egymásnak és lett volna az gyűróváltás, amint Palfi Carol embere referálta ezeket Cancellarius uram előtt.

Ezzel mentem Cardinal uramhoz, kinek megbeszélvén mind az casust, mind pedig amit Hercegséged üzent, hogy mikint lettek e contra az dolgok Hercegséged s consequenter Gabor úrfi részéről, exaggeráltam is, hogy ezek clancularie fraudulentere történvén, s ezeket elkövetvén a Kisasszony-nal, nullo vel consanguineo, vel confidente amico praesente, akinek még se discretioja, se esze olyan, hogy magát dirigálni tudta volna, sapit quasi raptum et decepta est. Ugy mondá a Cardinal, hogy ez legnehezebb és legkönnyebb dolog, legkönnyebb, ha redeál magában az Kisasszony és azt mondja, hogy kedveli Gabor úrfiat, és hozzája megyen; legnehezebb, ha contrariumot mond, mert matrimonia debeat esse libera se apja, se anyja, sem az Pápa nem cogálhatja, ha kedve nincs valakihez menni férjhez ugyan mindaddig nem mehet se Carol fiához, se máshoz, valamég az törvény föl nem szabadétja; ha arra fakad, sed quis finis? prostitutio. Bezzeg ha közel volna az anyja és kikapathatná onnan (noha jóllehet messzebb lakik ugyan, de ugyancsak ezt köll neki utoljára is elkövetni) remélhetne ember valamit, főképpen, ha grófné asszonyt⁵¹ szóra fogná ember, és ha gyűrórt nem váltottak volna, kit némelyek nem is akarnak elhinni, hogy meglett volna, hanem az más részről hírellek igen, s nem is titkolják studio, hogy híre nagy legyen és Hercegséged annyival inkább kívánjon kiállani belőle, üzent a Cardinalnak Palfiné asszonyom,⁵² hogy mint lettek az dolgok, s kette ahhoz képest, hogy revocálja maga confirmatióját cum dispensatione facta, de nem szintén kedve szerint való válasza lett. Ezt tudja már az császár is bizonyosan, s oda is azért súgta be az a familia Mercuriana, hogy tudták consensus regist fogunk kívánni, minden circumstantiákból kitetszik, hogy tudták az dispensatio kinn létit, és az dolgokat miben legyenek erről a részről, s így akartak malitiose csalárdul praecipialni. Ajánlotta magát a Cardinal, hogy keres üdőt és alkalmatosságot, hogy magán maga szólhasson a kisasszonnyal, Bakmetit akarta odaküldeni, de informáltam, hogy suspectus előttünk, úgy az apácák is, akik kuplerkednek körülte, és fújják azt a lelket az kisasszonyban, úgymondá a Cardinal: o illae recipiunt pecunias ab utraque parte es agunt suae.

Így már én megvárom, mit végez a Cardinal ottan, hogy relatiót tehessek Hercegséged előtt. Gondolkodtam, hogy Pater Millert⁵³ informáltam volna az jezsuita ottan való jelenléte felől, és exaggeráltam volna egy kevésbé, hogy mennyi jót vettek és vesznek Hercegségedtől, s mégis így hálálják, micsoda fraus ez is?, hogy jezsuitát adhibeáljanak oda, hogy már az kisasszony az Ursulitáknál vagyon, s azok az jezsuiták directiójától függvén, annál bátrabban és minden consideratio félelem nélkül feleljen az úrfinak, s ne haesítájon, avagy ne mentesse magát, hogy talán az Abbatissa, avagy más apácák híre nélkül nem felelhet, nem felekedhetik semmit is.

51 Keglevich Terézia grófnő, Homonnai Drugeth Zsigmond özvegye.

52 Sidonie Agnes von und zu Liechtenstein (1645-1721) hercegnő, Pálffy János Károlyal 1669-ben kötött házasságot.

53 Balthasar Miller (1635-1718) jezsuita szerzetes, III. Ferdinánd özvegyének, Gonzaga Eleonóra császárnének a gyóntatója.

Amég az asszony elméjét is jobban meg nem vesztegetik, jó volna írni Őnagyságának és P. Nadasdinak⁵⁴ exaggerálni köllene, és mintegy okozni is magát az asszonyt, annál inkább idegenedne a más résztől, s ha ír Hercegséged szerdán jókor köllene itt lenni a postán a leveleknek vagy ha ide nem érkezhethének commode az levelek, tehát az posonyi postára, az publicatoriákkal együtt ratione extraordinarium nem maradnának el azok is. Isten sokáig éltesse Hercegségedet jó egészségben.

Hercegséged alázatos hív szolgája,

Beniovski Mattias manu propria

[P. S.] Nem ártana talán megjelenteni pro tenore az asszonynak, hogy ebből processus léssen, talán attul az prostitutiótól is irtótván, ugyancsak ide hajolna inkább.

2. *Benyovszky Máttyás Esterházy Pálnak, Bécs, 1693. február 20. HU-MNL-OL-P 108-3.-F-53.*

Méltóságos Herceg, kegyelmes Uram!

Ma reggel előbb gróf Zichi urammal⁵⁵ szolván és arra disponálván, hogy az hintáját oda küldje, azminthogy mindjárt resolválta is magát, Kerekes uram⁵⁶ ment az apácákhoz, és ottan megadván mind az Abbatissának, mind az kisasszonynak⁵⁷ az leveleket, resolválták magokat, mind az gyermek, hogy örömet elgyün, mind az Abbatissa, hogy kiadja; azután odament az hintó Zichi uram leányával, Csákiné asszonyommal,⁵⁸ akkor nem adták ki, hanem az [!] mondták, hogy 12 óra után, mivel nem paraszt ember gyermeke, hogy csak oly hirtelen és rendetlenül adják ki.

Tizenkét óra után odamenvén Kerekes uram, ott találta az úrfiat anyóstól,⁵⁹ még föl sem öltözhetett, úgy szaladt oda mantóban, vagy inkább Schloff Pelczben,⁶⁰ hajadon fővel az apácákhoz, és ottan ex consilio Lotyonum mendaciam azt hazudta az Abbatissa, hogy Őfölsége⁶¹ az Hoff Cancellar uram⁶² által megüzente s parancsolta, hogy ad ulteriorem resolutionem ki ne adják, ezt által láttam ugyan, hogy hazugság, de hogy jobban elhitessem magammal, tehát odaküldtettem Völcssei uramat⁶³ az Hof Cancellarhoz, ott az cselédjétől tudta meg, hogy ott sem volt. Így már mi itten heában fáradunk, úgy látom, holnap lemegyek, és szóval bővebben informálok Hercegségedet, kívánván éltesse Isten jó egészségben sokáig Hercegségedet.

Hercegséged alázatos szolgája,

Beniovskj Mattias manu propria

54 Nadasdy László (1662-1729) Nadasdy Ferenc országbíró és Esterházy Anna Júlia fia, Esterházy Pál unokaöccse. Pálos szerzetes, 1690-től sátoraljaiúj helyi vikárius.

55 Zichy István (1647-1700) gróf, koronaőr, győri altábornok.

56 Kerekes János, Keglevich Terézia grófnő familiárisa.

57 Homonnai Drugeth Julianna (1680-?) grófnő.

58 Csáky Istvánné, Zichy Klára grófnő.

59 Pálffy Miklós József (1671-1706) gróf és édesanyja, Sidonie Agnes von und zu Liechtenstein (1645-1721) hercegnő.

60 Manto – kabátféle, Schlafpelz – hálóköntös.

61 I. Lipót magyar király és német-római császár (1640-1705).

62 Theodor Althet von Strattmann (1637-1693) gróf, udvari kancellár.

63 Völcsy György, Esterházy Pál familiárisa, bécsi ügyintézője.

P. S. Javallottam Kerekes uramnak, hogy kérjen audientia-t Őfölségénél, Hof Cancellernél és jelentse meg az dolgokat cum bona forma, és instáljon, amiről instálni köll, ha Hercegség parancsolja, elköveti őkegyelme.

P. S. Az Cardinalnál is voltunk, szólott maga Őeminentiája az bécsi püspökkel is, de az azt mondja, hogy nem oly stricte dependeálnak tőle, azért in similibus nem örömet avatják magokat az apácák dolgaiban.

3. *Benyovszky Mátyás Esterházy Pálnak, Bécs, 1693. február 21. HU-MNL-OL-P 108-3-F-53.*

Méltóságos Herceg, kegyelmes Uram!

Kerekes uram⁶⁴ tegnap estve Hof Cancellernél⁶⁵ menvén detegálta az grófné⁶⁶ akaratját, és az dolgot, miben legyen, s egyszer s mind tudakozta, ha való-e, hogy Őfölsége⁶⁷ inhi-beálta Őnagysága által az kisasszony⁶⁸ kiadását, úgy monda: Domina Palfiana⁶⁹ requisivit suam Majestatem, informando, quod suo filio actu esset, desponsata Dominae Homonnaiana Filia, e contra ab Hungarico Cancellario⁷⁰ informata est sua Maiestas Sacratissima, quod Princeps Palatinus eandem Domicellam filio suo vellet habere desponsatam, habereque jam superinde assensum matris. Ne itaque fiant aliquae confusiones, suspendit extraditionem Domicellae, volens ipsamet inspicere in hanc rem et determinare.

Erre mondá Kerekes Uram, ergo nec matri extradabitur arra felelte a Hof Cancellar, vere nec Matri, quia timetur, ne Mater Imperiose agat cum illa, uti jam apparet, s ezzel bocsátván el őtet, tegnap estve. Ma kiküldöttem Völcsi Urammal⁷¹ Kerekes Uramot P. Serafinhoz,⁷² hogy informálják szerivel az Hoff Cancellért, általa tudhassa, miben légyen a dolog erről az részről is.

Én azonban a Cardinalhoz⁷³ mentem, informálni az egész dolgokról, kiket hogy eleiben adtam volna, monda: hogy menjen oda újabbon az kisasszonyhoz az anyja szolgálja, és disponálja a retro, kimenetelre szép szerivel, mondván, hogy az anyja nem kívánja annak adni őtet, akihez nem akar menni, és akit nem szeret, hanem keresse inkább ezzel is kedvét az anyjának, s úgy inducálhatja a maga részére jobban, és ha őnékie kedve lesz az kimenetelre, tehát az császár sem tartóztathatja őtet. Ajánlotta magát arra az Cardinal, hogy Őfölségének maga fog erről szólani ezen holnapi napon, immár megvárom azt is, hogy Hercegségedet jobban tudhassam informálnom az dolgokról, ezt is igazgatnom köll itten, mivel nem annyira informátus az itten való dolgokban.

64 Kerekes János, Keglevich Terézia grófnő familiárisa.

65 Theodor Althet von Strattmann (1637-1693) gróf, udvari kancellár.

66 Keglevich Terézia grófnő, Homonnai Drugeth Zsigmond özvegye.

67 I. Lipót (1640-1705) magyar király és német-római császár

68 Homonnai Drugeth Julianna (1680-?) grófnő.

69 Sidonie Agnes von und zu Liechtenstein (1645-1721) hercegnő, Pálffy János Károly felesége.

70 Jáklín Balázs (1644-1695) nyitrai püspök, 1691-1695 között magyar kancellár.

71 Völcsy György, Esterházy Pál familiárisa, bécsi ügyintézője.

72 Serafin páter, a bécsi szerziták priorja.

73 Kollonich Lipót (1631-1707) gróf, kalocsai érsek.

Azonban megjövén Kerekes uram is Völcsi urammal P. Serafinustól, ugyanezt javallotta, hogy az Cardinal disponáltassék arra, menjen Őfölségéhez. Item jelentette, hogy sokat az Hof Cancellernél ne fűzzünk, mert ő is akarta ezen kisasszonyt az maga veje öccsinek, Bottiani Sigmondnak,⁷⁴ amint-hogy nem is azért mentek ezek annyira oda, hogy Stratman uram ebben szolgáljon, minthogy csak informatus legyen az mi részönkről is. Mit végez az kisasszonnyal Kerekes uram, megírom Hercegségednek, gondoltam azt is, hogy mivel udvarnál szűk az audientia, gróf Homonnaine asszonyom nevével memorialist adunk be Őfölségének, s holnap alkalmasint concurrál, az Cardinalis audientiájával. Most többet nem tudok írni Hercegségednek, ajánlván kegyelmességében magamat, és Hercegségedet ő Szent Fölsége oltalmában

Hercegséged alázatos szolgálja,
Benyovszki Mattias manu propria

P. S. Éppen hogy elvégeztem leveletem, veszem alázatosan Hercegséged levelét, postnap vagy ma úgyis, írok én is P. Nadasdi Laszlonak,⁷⁵ Kerekes uram pedig az asszonyának, az többiben is parancsolatjához alkalmaztatom magamot Hercegségednek.

4. *Benyovszky Mátyás Esterházy Pálnak, Bécs, 1693. február 26. HU-MNL-OL-P 108-3-F-53.*

Méltóságos Herceg, kegyelmes Uram!

Utóbbi levelemre, kit Sípos Peter⁷⁶ által küldöttem, alázatosan választ vártam. Az Cardinal⁷⁷ volt Őfölségével⁷⁸ szemben, és megbeszéllette az dolgokat, Őfölsége azt mondotta, hogy informáltatott volna így, mintha az anyja⁷⁹ cogálni akarná Gábor úrfihoz, menjen férjhez, és ha kiadták volna az kisasszonyt,⁸⁰ bizonyosan Kismartonban⁸¹ vitték volna (ezt pedig Kerekes uram⁸² pattantotta ki bizonyosan), és hogy mondta azt is Őfölsége, hogy az bécsi püspök⁸³ által meg fogja examináltatni az kisasszonyt, kihez vagy inkább kedve?

Amint észrevettem Cardinal uram szavaiból, nem bánna Őfölsége, hogy ha az anyja érette jönne, és elvinné, így azoktól az asszonyoktól ment volna osztán Őfölsége is, mivel az anyja szabadon elvihetné, meg nem tarthatnák tőle, amint-hogy az Cardinal resolválta magától azt, hogy írnya fog az anyjának, ezt megvárom már, és postára adom, írok magam

74 Batthyány Zsigmond (1673-1728) gróf. Theodor Althet von Strattmann (1637-1693) udvari kancellár lányát, Eleonórát (1677-1741) Batthyány Ádám (1664-1703) gróf vette feleségül, Batthyány Ádám öccsét azonban nem Zsigmondnak, hanem Boldizsárnak hívták, ő azonban papi pályára lépett. Batthyány Zsigmond Batthyány Ádám unokatestvére volt.

75 Nádasdy László (1662-1729) pálos szerzetes.

76 Sípos Péter – feltehetőleg Esterházy Pál egy zenésze, szolgálja.

77 Kollonich Lipót (1631-1707) kalocsai érsek.

78 I. Lipót (1640-1705) magyar király és német-római császár.

79 Keglevich Terézia grófnő.

80 Homonnai Drugeth Julianna (1680-?) grófnő.

81 Kismarton, szabad királyi város Sopron vármegyében (ma: Eisens-tadt, Ausztria).

82 Kerekes János, Keglevich Terézia grófnő familiárisa.

83 Ernst von Trautson (1633-1702) gróf, Bécs püspöke.

is jó információval mind Hommonaine asszonyomnak, mind pedig P. Nadasdi uramnak,⁸⁴ ha haza viszik az kisasszonyt, mégis sérül a böcsület, akárkihez adják ottan férhez, legalább könnyebb lészen, nem mint itten ily violenter kapják el előlünk.

Ehhez képest, hogy az bécsi püspökre akarja Őfölsége bízni az exament, voltam tegnap az bécsi püspöknél is tovább egy óránál, ex fundamento megértette az dolgot officialisával együtt, mert azt is fölhitta volt magához, ajánlották magokat, hogy kívánnak szolgálni Hercegségednek: harmadnapja lakodalmot tartott gróf Breiner⁸⁵ az leányának, a püspök adta öszve őket, ott lévén Palfiné⁸⁶ asszonyom is, informálta az maga részéről az püspököt. Ezért is jól esett, hogy informáltattott az mi részünkről is, mert Palfi úrfi⁸⁷ kétszer is volt az officialisnál, instalván, hogy árestálja meg nomine consistorii az kisasszonyt az apácáknál, ki ne adják.

Jó volna méltóságos Esztergami érsek urammal⁸⁸ íratni, mind Őfölségének, mind Homonnainé asszonyomnak, Őfölségének, hogy értette volna az egész dolgokat, mikint lettek az kisasszonnyal, aki egy anyának elég nagy keserőségére lehet, kit is megtudván az anyja, érette küldött az maga gyermekiért, s ki nem akarják adni, ezt exagerálni köllene, mely nagy violentia, és hogy Őfölsége parancsolná meg, adják ki az anyjának, vitethesse magához, ha maga, vagy egészségtelensége, vagy az rossz utak miatt nem jöhetne oly messze földről ide érette, ne szomoríttatnék meg Őnagysága, mert est res scandalosa, et matri praejudiciosa, attingálhatná azt is, hogy ezzel, ha kibocsátását parancsolná az kisasszonnak az anyjához Őfölsége, tehát consolaltatnék az anyja, Hercegséged böcsülete is sérülne valamennyire, mert ez a nagy hír csendesednék, és változna az dolog, nem lenne szája izint minden az Palfi résznek is, nem köllene igen partialiter írni az Őfölségének szóló levelet, ne vennék észre, hogy csak Hercegséged mellett írt, hanem ex se írná maga opinióját modo praemisso, tendálna egyedül az kisasszonynak anyjához való kibocsátására. Mert kegyelmes Uram, hogy már hic et nunc kibocsátásák úgy, hogy Kismartonban menjen, nem látom módját, ha relaxáltatik is az árestom, oly conditióval lészen (úgy vélekedem), hogy directe az anyjához menjen, és ha előbb resolváltatnék kibocsátása, nem mint vagy maga az anyja jönne ide, avagy küldene valaki mást érette (mert már Kerekes uram ezt

ki nem hozza), tehát micsoda alkalmatossággal vigyék föl; Frauczimert fogadhatni ugyan melléje, de micsoda szekéren megyen? lantkocsin alkalmatlan, Hercegséged nem adhat szerkeret, mert megtudnák, és mint minden dolognak a végét köll tekénten, valahogy jövendőben is ne lenne kisebbségünkre, hogy vitette is Hercegséged a Fölföldre, mégsem juthatott nekünk, hanem másnak, noha elhittem, az anyja tovább is kévána Hercegségednek ebben faveálni.

Az anyjának pedig így írna Érsek uram, hogy értette Őnagysága, hogy az leányát ideadta Gábor úrfinak, és hogy azután Palfi úrfi ment Őnagyságához kérni, de nem adta, itten dicsirni köllene állhatatos jó resolutióját az asszonynak, és hogy értette azt is, hogy értvén, mint törtétek légyen Bécsben az kisasszonnyal az dolgok és Palfi urammal, érette küldött ugyan a leányáért, de nem akarják kiadni, aki elég nagy keserűség egy anyának, ominálni köllene azért az asszonyt Érsek uramnak, hogy ne szenvedje ezt a praejudiciumot, hanem hozza el, ha maga jöhet, ha nem jöhet, küldje olyan emberét, aki fölvihesse az anyjához, és experiálja maga jobban az anyja az maga gyermekitől, miben vannak az dolgok, s tartsa maga mellett, ott is megtalálja, akinek Isten akarja adni. Informálhatná azt is grófné asszonyomnak az Érsek, hogy írt már ebben az dologban magának is Őfölségének, hogy adassa ki az kisasszonyt az anyjának, reméli is, hogy nem fogja tartóztatatni Őfölsége, Cancellarius uram⁸⁹ is kérte, hogy szóljon Őfölségének ezen dologról, és disponálja Őfölséget, relaxálja azon inhibitiót, bocsássák a kisasszonyt az anyjához, ezzel consoláltatik az anyja is, és Hercegséged böcsülete is sérül, és a Palfi résznek nem esik szinte minden szája izint, memorialist adtunk be Őfölségének Homonnainé asszonyom kívánságát föltvén gyermeke kibocsátása iránt, erre nézve is jobban fog Cancellarius uram szólhatni. Szintén most vettem Hercegséged méltóságos levelét, nem hihetem, hogy öszveadták volna ökö, mert nem lenne talán könnyebbségére az ő dolgoknak ilyen kérdések lévén már fönn. Cancellarius uram még ma fog Őfölségének szólani az extraordinariák föllől is, ha tetszik-e Őfölségének, hogy Besztercebányán legyenek, vagy másutt akarná inkább. Isten sokáig éltesse Hercegségedet szerencsésen jó egészségben.

Hercegséged alázatos szolgálja,
Beniovszki Máttiás manu propria

84 Nadasdy László (1662-1729) pálos szerzetes.

85 Christoph Breuner gróf Maria Antonia nevű lányát Franciscus Maximilianus Comes a Königsackh vette feleségül 1693. febr. 22-én a Hofburg kápolnájában. A bécsi Hofburg kápolna anyakönyve / Tauf- und Trauungsbuch 1619-1755. f.305.

86 Sidonie Agnes von und zu Liechtenstein (1645-1721) hercegnő, Pálffy János Károly felesége.

87 Pálffy Miklós József (1671-1706) gróf.

88 Széchényi György (?-1695) esztergomi érsek.

89 Jáklín Balázs (1644-1695) nyitrai püspök, magyar kancellár.